

i de store ambisjonene. Risikoen er imidlertid, i en så bredt anlagt studie, at det som er særegent og originalt i forhold til tidligere forskning ikke nødvendigvis kommer tydelig fram. Det er også lett for forfatteren å bli "biased", ikke nødvendigvis ideologisk, men historioGRAFISK. Innenfor rammene av en doktorgrad er det ikke vanlig å ha lengre forskningsopphold i andre land. I prinsippet er imidlertid alle teorier som ble fremsatt om skandinaver, samer, finner og estere, i hele perioden fra 1770 til 1900, like relevant å analysere. Det viser seg at Nilsson er godt nok opplest på den svenske historiografien til å utvikle gode komparative perspektiver for Finland, Sverige og Estland – endog over lengre tidsspenn enn han selv lover i sin innledning. Kontekstualiseringen av etnohistorisk virksomhet i tyske og dansk-norske forskningsmiljøer er derimot mangelfull, den russiske og ungarske konteksten mangler helt. Akademiet i Sankt Petersburg (hvor for øvrig Schlözer arbeidet i mange år og samlet materiale til sin nordiske historie, uten at Nilsson nevner dette) ville vært aktuelt å inndra, det samme gjelder de ideologiske rammebetingelsene for Sajnovics' lingvistiske forskning (teorier om finnenes og ungareres slektskap med samene ble ganske annerledes mottatt i Ungarn enn i Norden). Dette er ikke ment som noen lammende kritikk, snarere en oppmuntring til videre forskning. Avhandlingens store styrke ligger i den ambisiøse og stort sett vellykkede integreringen av det vi i dag kjenner som strengt atskilte fagdisipliner i en og samme fortelling. Nilsson henfaller aldri til heltehistorier eller anakronistiske betrakningsmåter. Håndverket er solid og fortellerstemmen nøytral.

Korrekturlesningen er mangelfull, det finnes små feil på nesten hver side. Dette er vanlig i avhandlinger og går sjelden ut over forståelsen (blant unntakene er s. 17, hvor det står at fokus er på "Baltic-Finns [i.e., the speakers of the Baltic-Finn languages of the Finno-Ugric language family] and [i.e., the speakers of the

Scandinavian languages of the Indo-European language family]": hvilket etnonym er falt ut?; s. 131, hvor det er tale om "places like , ärm-land, and in Sweden and in Denmark": hvilke stedsnavn?; s. 159, hvor det etter en omtale av Grimm, Rask og Leibniz begynner en ny setning uten subjekt: hvem var det som "used the new methods"?). De aller fleste slike feil ville sikkert vært luket ut om avhandlingen ble utgitt på et internasjonalt forlag. Det virker som om vi her har å gjøre med et uforandret opptrykk av kandidatens eget manuskript. Andre hendelige uhell er enkelte uteglemmelse fra litteraturlisten. På side 108 får vi således vite at "Joseph Stagl describes Schlözer's new discipline as *ethnohistory* (Stagl 1998:526-527)." Ingen Stagl er å finne i litteraturlisten. Antagelig menes Justin (ikke Joseph!) Stagl, som har skrevet en hel del om Schlözer. En av hans artikler ble publisert i tidsskriftet *Anthropos* i 1998. Slike skjønnsfeil gjør ikke så mye når de overordnede grepene er så gode og perspektivene så løfterike. Jeg håper ikke dette blir det siste vi får lese fra etnohistorikernes historiker Kristian Nilsson.

Per Pippin Aspaas

Hanne Østhus, *Contested Authority: Master and Servant in Copenhagen and Christiania, 1750–1850* (Florence: European University Institute, 2013). v + 432 pp.

This fine thesis on employer and servant relationships in two Scandinavian cities goes a long way towards completing the existing historical account we have of service, servants and servitude across northern Europe, in the Italian states, and in the British Isles. It covers the historically neglected century after 1750 (much of the historiography on which Hanne Østhus constructs her thesis concerns the European early modern period)

and frames its argument by an exploration of 'authority' in household and social relations that historians of the early modern era, and increasingly, of the twentieth century household, have put in place for us. There is a good foundation of work on service in the Danish-Norwegian countryside on which to build; Østhus' innovation is to focus on the city of Copenhagen, and on Christiania – both in the unified Danish-Norwegian kingdom until 1814, when Norway was ceded to the Swedish state.

At first, the story appears to be a familiar one. Servants were as ubiquitous in the kingdom of Norway-Denmark as they were all over northern Europe. In 1801, 12 % of the Norwegian population was in service, and 16 % of Denmark's. Most servants in Christiania and Copenhagen were young-ish (under 30), most were unmarried, and the majority were female. As in Europe, the number of male servants decreased substantially between 1750 and 1850, though city households – again, across Europe – employed more men than women, and there were always more male servants in Copenhagen than in Christiania. Servants were moaned about by their employers, who wrote the kind of satires on their laziness and incompetence that you could find anywhere where a newspaper network had established itself. Employers established societies for the betterment of servants by reward and prizes, just as they did further south. They wondered loud and long, in pamphlets and the press, whether the relationship between master and servants was a contractual or a moral relationship, and how far a state might regulate the internal workings of a household. They felt as edgy about the Biblical proposition that hired servants were family, as was any middle class person in Hull or Hamburg. Hanne Østhus' argument is built on the firm basis of demographic analysis and a very thorough reading of the advice literature – religious and otherwise – that framed the service relationship across the kingdom.

So far, so familiar – and so good. But the startling and original parts of this thesis – for this reviewer at least – lie in its account of the legal framework to master and servant relationships. There was no British equivalent to the police courts (*Politiretten*) established in Copenhagen and Christiania at the turn of the eighteenth century; no police chiefs and expanding staff charged with the management and ordering of a city, or any other place. There was no 'police' in Britain in the very precise way in which Østhus establishes there was for Denmark-Norway. The police chief and his officers were charged with the enforcement of servant legislation. By the late eighteenth-century employers and servants in Christiania and Copenhagen might turn to the police courts if they felt aggrieved, if a hiring contract had been reneged on, if a servant's wages had not been paid, or if a servant had experienced violence or other forms of abuse. The police chief had independent judicial authority to adjudicate between the two parties in his own court (*Politikammerretten*), impose fines and other kinds of punishment. The detailed records of labour conflicts heard in these Christiania and Copenhagen courts provide the evidential basis for the thesis. They appear to provide an extraordinarily rich source for disinterring everyday legal thinking, the history of self and subjectivity, and social relations as lived out in households. They have been brilliantly exploited here; maybe there is more to do with them. Østhus tells us about the very great importance of the Lutheran catechism (Martin Luther's *Small Catechism* as explained by Erik Pontopidan in 1737, and Nicolai Balle in 1795) in shaping the common understanding of what a servant was, across the kingdom. But she simultaneously notes the near absence of the idea of master-as-father, or servant-as-family in the police court records. Servants and their employers did not use the language of paternalism in their disputes. The notion of

authority they appear to have acknowledged was that of the law, or at least, the legal institution of the courts in which they conducted their disputes and arguments.

It is not clear how much more the *Politikammerretten* records might be made to reveal about the ordinary life of households and the (disputed?) views of servants and employers about the nature of domestic work and childcare, over a hundred years, across the kingdom. As it is, this thesis is an important contribution to the new social history emerging across Europe and Scandinavia, which pays serious attention to the way in which people's knowledge of and thinking about the law inflected social and family relationships framed experience of everyday life itself.

Carolyn Steedman

Mikkel Venborg Pedersen, *Luksus: forbrug og kolonier i Danmark i det 18. århundrede* (København: Museum Tusulanums Forlag, 2013). 382 s.

Det er et stort lerret Mikkel Venborg Pedersen spenner opp for oss, og et mangefasettert bilde han tegner av luksus, forbruk og kolonivarer på 1700-tallet. Dette er varer som er så selv-sagte i vårt hverdagsliv at vi sjelden tenker over at kaffe, te, sjokolade, tobakk og krydder, silke og bomull, indigo og andre fargestoffer, mahogni, ananas, sukker, vanilje og mange andre varer en gang var nye og eksotiske. Tema for boka er nye luksus- og kolonivarer som fulgte av ekspansjonen i verdenshandelen, og hva de betydde for mennesker på 1700-tallet. Hvordan satte de preg på deres hjem og dagligliv og endret deres vaner, seder og skikker, og hvilke spor satte de i deres tankeverden?

Boka, som er forfatterens doktorgradsavhandling, er en bredt anlagt kulturhistorie forankret i en etnologisk fagtradisjon og inspirert av nyere kulturhistorie, mentalitetshistorie og

mikrohistorie. Ambisjonen er å skrive en samlet kulturhistorie, og gjøre fortiden relevant for nåtidens lesere. Forbruk av ting fra hele verden blir en inngang til å vise at 1700-tallets fortidas mennesker opplevde en globalisering som kanskje var vel så gjennomgripende som den vi i dag opplever. Boka er dessuten rikt illustrert, og illustrasjonene blir på sett og vis tekster i teksten. De er mer enn illustrasjoner, og skaper egne fortellinger.

Ved å ta dypdykk i utvalgte perioder fra 1700-tallet og inn på begynnelsen av 1800-tallet skriver Mikkel Venborg Pedersen fem mikrohistorier. Utgangspunkt for historiene er utstillinger av interiører og gårder ved Nationalmuseet i København og Frilandsmuseet. Han tar oss med på besøk til høy og lav, i byen og på landet, til interiørene fra Magstræde i København og Lille Heshbjerg ved Odense, til landstedet Brede, til gårdene Lundager på Fyn og Ejersted i Holstein. Disse stedene blir fylt med noen av menneskene som en gang bodde der og av alle tingene de omga seg med. Det slående er ikke bare alt de hadde av eksotiske og fremmede ting, men den store mengden av slike ting. Selv hos festebonden på Fyn i 1790-årene hadde fremmede varer gjort sitt inntog.

De fem mikrohistoriene skal både ses i forbindelse med hverandre og settes inn i større sammenhenger. De ses mot en bakgrunn av en europeisk forbruksrevolusjon som startet på 1600-tallet, og Danmark-Norge som handelsnasjon og kolonimakt. Dette er to historiske prosesser som gjennom tingene fikk betydning for å endre kulturelle behov, vaner og verdier.

Et gjennomgående perspektiv, inspirert av den nederlandske historikeren Jan de Vries, er forbruk av luksusvarer som streben etter komfort og nytelse. Dette i motsetning til den "gamle" luksus som streben etter storhet og forfinelse. Venborg Pedersen viser hvordan tingene gjorde livet mer behagelig og boligen mer komfortabel. Nytelse knyttes til forbruk av kaffe, te og sjokolade, vin og tobakk og alle